

بررسی جایگاه فضای سبز در مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی ایران (مورد: برندگان جایزه معمار ۹۹-۱۳۹۳)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۲

کد مقاله: ۶۲۸۰۳

اصغر دانشمند^{۱*}، سحر طوفان^۲

چکیده

باگذشت قرن‌ها و تحول شکل زندگی بشر، فضای سبز همچنان همانند عنصری جدایی‌ناپذیر از زندگی انسان قلمداد می‌شود. فضاهای سبز در معماری ایران همیشه مورد توجه بوده و می‌توان گفت هیچ بنایی احداث نمی‌شده مگر آن که سامان‌دهی و شکل‌گیری صحیح فضاهای سبز آن نیز مدنظر معمار بوده است. اهمیت استفاده از عوامل طبیعی در معماری امروزه و نیاز به ایجاد پایداری اکولوژیک میان طبیعت و مصنوعات بشری حداکثر استفاده از عوامل محیطی و طبیعی در معماری جزء ارکان پایداری در این زمینه می‌باشد. در این پژوهش توصیفی به بررسی جایگاه فضای سبز به‌عنوان عنصر حیاتی در زندگی بشر پرداخته شد. در گام نخست به مطالعه و شناخت تأثیرات حاصل از فضای سبز بر زندگی انسان پرداخته شد که نتایج نشان‌دهنده تأثیرات بسیار تعیین‌کننده‌ای است که عبارت‌اند از: تأثیرات روان‌شناختی - تأثیرات جامعه‌شناختی و تأثیرات فرهنگی. در ادامه، برخی مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی در پروژه‌های موفق در مسابقه معمار از سال ۹۳-۱۳۹۹ مورد پژوهش قرار گرفت.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واژگان کلیدی: آپارتمان، جایزه معمار، فضای سبز، مجتمع مسکونی، معماری.

۱- دانشجوی دکتری معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بین الملل ارس. (نویسنده مسئول)

Daneshmand.arman@yahoo.com

۲- دکتری معماری، استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

۱- مقدمه

مطالعه تاریخ و معماری جهان در ادوار گذشته، نشان می‌دهد که معماری، سازه‌ها و نحوه ساختمان‌سازی در دوره‌های گذشته، متشکل از اقلیم‌ها و شرایط زندگی گوناگون است. امروزه با افزایش روزافزون جمعیت، آپارتمان‌نشینی را می‌توان از مهم‌ترین تحولات در فرآیند اسکان بشر در شهرها دانست که به فرم غالب مسکن شهری، در عصر معاصر تبدیل شده است؛ از این رو یکی از مهم‌ترین بحران‌هایی که فضای شهرهایمان را تهدید می‌کند، گسستگی تدریجی بین انسان و طبیعت است (محمدنژاد، ۱۳۸۶). فضاهای سبز، پارک‌های جنگلی، باغ‌ها و نظیر آن‌ها، نقش عمده‌ای در افزایش کیفیت هوا و ایجاد تغییرات مثبت در اقلیم محیط‌های شهری بازی می‌کنند. از بین رفتن پیوند نزدیک مسکن با طبیعت و کمبود شدید غنای فضایی و عدم تعلق به مکان در خانه‌های معاصر، اتفاقی است که به دلیل از بین رفتن جایگاه ارزشی فضای سبز و عدم توجه به طراحی این فضا در ساختمان‌های مسکونی رخ داده است. در گذشته، حیاط به‌عنوان قلب تپنده فضای مسکونی، از دوست داشتنی‌ترین بخش‌های خانه به شمار می‌رفت. در حال حاضر حذف این بخش از واحد مسکونی و عدم توجه به آن در ساختمان‌های مسکونی، منجر به کاهش کیفیت فضایی مسکن شده و لذا پیامدهای منفی زیادی را در زمینه سلامت جسمی و آرامش روحی و روانی افراد و رشد و پرورش کودکان و در نتیجه آثار سوء اجتماعی به همراه دارد. در حالی که فضای سبز به‌عنوان یک محیط طبیعی در اطراف ما هم از دیدگاه تأمین نیازهای زیست محیطی شهرنشینان، هم از نظر تأمین فضای فراغتی و بستر ارتباط و تعامل اجتماعی آنان جایگاهی درخور اهمیت دارند. لذا توجه به فضای سبز و ایجاد آن می‌تواند با تولید اکسیژن، تعدیل دمای محیط، جذب برخی از آلاینده‌ها و نهایتاً بازدهی اکولوژیکی باعث ارتقای کیفیت محیط زیست شود (شهین باهر و همکاران، ۱۳۹۱).

۲- بیان مسئله

در سال‌های اخیر با پیشرفت تکنولوژی و هجوم زندگی آپارتمان‌نشینی، دیگر ایرانی‌ها هم مانند مردم سایر کشورها حیاط را به‌عنوان یک فضای خصوصی در دل خانه‌هایشان ندارند. با افزایش روزافزون جمعیت و بهای زمین در کلانشهرها، بلندمرتبه‌سازی و آپارتمان‌نشینی را میتوان از مهم‌ترین تحولات در فرآیند اسکان بشر در شهرها دانست (ارزاقی، ۱۳۹۸). بطوریکه امروزه زندگی در شهرهای بزرگ علی‌رغم همراه داشتن امکانات رفاهی و اجتماعی فراوان، با مشکلات زیادی همراه است. مجموعه‌های مسکونی که زمانی قرار بود با قرارگیری در میان فضای سبز و زیبا و کم‌تراکم، اجتماعات الگویی را ایجاد کنند، به تدریج به مجتمع‌های آپارتمانی با تراکم بسیار بالا تبدیل شدند. هدف از این نوشتار بررسی جایگاه فضای سبز در مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی می‌باشد لذا نوشتار حاضر شامل پاسخ به پرسش‌های زیر جهت دستیابی به هدف مطالعه است:

۱- فضای سبز، چه تأثیراتی را در زندگی انسان دارد؟

۲- اهمیت فضای سبز در مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی چه میزان است؟

۳- تاریخچه معماری سبز در ایران

دوره اول از سال ۵۷-۱۳۴۷: از این دوره بود که جریان مدرنیست نیز یک گرایش تاریخی پیدا کرده بود. با کارهای نادر اردلان و کامران دیباکه در ایران سعی در زنده کردن معماری ایران داشتند این روند در ایران نیز پیش میرفت. کارهای میرمیران نشان‌دهنده تأثیر پذیری از معماری سنتی گذشته است.

دوره دوم از سال ۶۷-۱۳۵۷: در مرکز توسعه می‌توان گرایش به گذشته را در کار میرمیران دید. مهم‌ترین کارهایی که میرمیران در این دوره انجام داده شامل طرح جامع اصفهان، طرح منطقه شهری اصفهان و همچنین مرکز توسعه خانه‌سازی و شهرنشینی اصفهان بوده است (فدایی تمیجانی، ۱۳۹۹).

۴- فضای سبز

«گاری مول» اصطلاح فضای سبز را برای پوشش سبز شهرها به کار می‌گیرد و یا فضای سبز را به منطقه‌ای پوشیده از گیاه در داخل و اطراف شهرها اطلاق می‌کنند (تقی زاده، ۱۳۹۱) که بیشتر دارای دو کارکرد مهم برای شهر می‌باشند:

۱- تعدیل دما و تلطیف هوا

۲- زیبا آفرینی مبانی معماری سنتی ایران

۵- تاثیرات فضای سبز

دکتر محمد صالحی فرد و همکارانش در سال ۱۳۸۹ طی پژوهشی با عنوان "تحلیلی بر ابعاد اجتماعی فضاهای سبز شهری با تأکید بر دیدگاه شهروندان" به تقسیم بندی آثار اجتماعی فضای سبز پرداختند (حضرتی فرد، ۱۳۹۱)، که عبارتند از:

- ۱- آثار جامعه شناختی ۲- آثار فرهنگی ۳- آثار روانشناختی

به طور کلی می‌توان تأثیرات فضای سبز را بر شهروندان به صورت زیر بیان نمود:

- ۱- ایجاد آرامش روحی و روانی: شاید بتوان تأثیرات مثبت بودن در طبیعت را ناشی از تأثیراتی دانست که رنگها به روی انسان می‌گذارند. رنگها تأثیرات هیجانی و شناختی مختلفی را بر می‌انگیزانند.
- ۲- تأثیرات مثبت در سلامتی جسمی و بدنی افراد: برای اینکه افراد به فعالیت بدنی بپردازند، باید بیش از پیش آن‌ها را به این کار ترغیب کرد. فضاهای سبز می‌توانند مردم را تشویق به شرکت در چنین فعالیتهایی کنند.
- ۳- تعاملات اجتماعی: فضاهای سبز، بین اعضای اجتماع و محیط طبیعی پیرامون رابطه مستحکمی برقرار می‌کنند، به این ترتیب شهر را قابل سکونت تر و تحمل پذیرتر می‌کند. (Hamid & Babamiriy, 2012)

۶- اهمیت فضای سبز در معماری معاصر ایران

اهمیت فضای سبز در معماری عبارتند از:

- ۱- محافظت بنا در برابر بادهای سرد زمستانی و تابش شدید آفتاب تابستانی
- ۲- کاهش مصرف آب و سوخت در نگهداری فضای سبز
- ۳- کمک به کنترل آلودگی صوتی و آلودگی هوا
- ۴- کاهش مصرف انرژی در تابستان و زمستان (طاهری، ۱۳۹۳)

۷- نقش فضای سبز در ساختمان‌ها

یکی از بهترین راه‌ها جهت افزایش کیفیت زندگی و تعامل انسان با طبیعت، استفاده از فضای سبز در ساختمان‌ها و محیط‌های اطراف آن می‌باشد (یاران، ۱۳۹۵). از جمله فواید فضای سبز برای ساکنین عبارتند از:

- ۱- کاهش استرس و تنش اعضای ساختمان ۲- کاهش گرمای محیط و ساختمان
- ۳- کاهش آلودگی صوتی در ساختمان ۴- کاهش آلودگی هوا
- ۵- کاهش تأثیر اثرات گلخانه‌ای ۶- جذب دی اکسید کربن محیط و تبدیل آن به اکسیژن

۸- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی-تحلیلی است. در مراحل ابتدایی از روش مطالعه کتابخانه‌ای اطلاعات استخراج و مطالعه شده است. سپس تعدادی از پروژه‌های موفق مسکونی آپارتمانی در مسابقه معمار از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ را انتخاب نموده و در ادامه به تجزیه و تحلیل جایگاه فضای سبز مجتمع‌ها پرداخته شده است.

۹- مسابقه معمار

جایزه معمار هر ساله به برترین طراحان معماری ساختمان‌های کشور به لحاظ خلاقیت و نحوه به کارگیری فضا در خدمت کاربری تعلق می‌گیرد. با توجه به اینکه هیأت داوران جایزه معمار از میان معماران برجسته ایرانی و بین‌المللی انتخاب می‌شوند، این جایزه در بین جامعه معماری کشور دارای اعتبار ویژه‌ای است. در ادامه به تشریح و بررسی برخی از برندگان جایزه معمار در گروه مسکونی (آپارتمانی) پرداخته می‌شود.

۱۰- معیارهای داوری جایزه معمار

- ۱- خلاقیت و نوآوری در طراحی و نوآوری در کاربرد مصالح و فناوری ساختمان
- ۲- مواجهه خلاقانه با مشکلات خاص پروژه از جمله: محدودیت‌های اقتصادی، شرایط خاص سایت از نظر ابعاد و اندازه‌ها، ضوابط و رویه‌های قانونی (به ویژه در شهرها)، دشواری‌های فنی و ...
- ۳- دقت و نوآوری در طراحی جزئیات

۴- توجه به محیط پیرامونی و شرایط اقلیمی، ارزش های زیست محیطی و تعهدات اجتماعی
 ۵- قضاوت نهایی در مورد هر پروژه نه از طریق مشخص کردن امتیاز آن در هر کدام از موارد فوق و معدل گیری از امتیازات،
 که با قضاوت درباره تمامیت آن صورت گرفته است.

۱۱- یافته های پژوهش

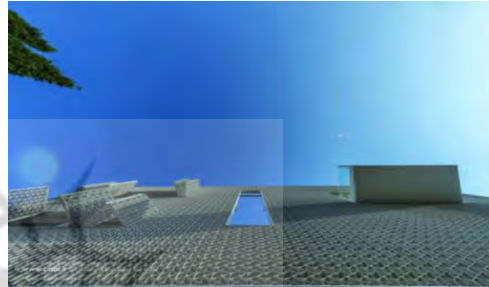
۱-۱- برندگان گروه مسکونی (آپارتمانی) ۱۳۹۹

رتبه اول: مسکونی آپارتمانی پاکت، اصفهان

پاکت با استفاده از الگوی خانه های با حیاط مرکزی، از ضلع شمال کاملاً بسته است و از جنوب یک دیوار مشبک کامل است. در حالیکه تمام پلاک های بافت هم جوار شلوغ اند و مملو از پنجره، ایوان، اجسام داخل ایوان و البته تزئیناتی مد روز زمان ساخت، نوعی درون گرایی را مطرح می کند که یادآور معماری کویر مرکزی است. این بنا با تعریف حیاط میانی شمالی و تراس های ایجاد شده در حفاصل بنا و گذر و همچنین گشودگی آن ها در جهت دیگر، ضمن بهره مندی از پاکت های فضایی متنوع باز، کیفیت نور و منظر و مقیاس بازشوها را بدون محدودیت و متناسب با نیاز فضا تامین کرده است.



شکل ۲- ساختمان پاکت (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۱- ساختمان پاکت (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه دوم: آپارتمان مسکونی ۱۶ دقیقه، مشهد

تفکیک مناسب طبقات دو واحدی از یکدیگر و حذف فیلتر آسانسور مشترک بدون آسیب رساندن به طبقات تک واحدی به عنوان چالش اصلی طراحی مدنظر قرار گرفت. لذا الگوی آشنای آپارتمان های مسکونی دهه پنجاه و شصت مدرنیسم بومی تهران که در مشهد با عنوان طرح خورجینی شناخته می شود به عنوان شاگله و ساختار پروژه در نظر گرفته شد. بعد از آن، برای آنکه این اختلاف سطح در طبقات تک واحدی کاهش یابد، کم و زیاد کردن ارتفاع طبقات به ایجاد یک واحد دوبلکس در میانه ساختمان با هشتاد مترمربع فضای قابل فروش مازاد منجر شد. پس از آن با تزریق سایر شاخصه های الگوی آپارتمان های مدرن متاخر مثل ایجاد فضاهای نیمه باز در طبقات و فضاهای مثبت و منفی در نماهای ساختمان و تفکیک فضاهای خصوصی و عمومی در پلان بعضی طبقات و ... تلاش برای بازآفرینی این الگو بر اساس نیازهای جدید صورت پذیرفت.



شکل ۴- ساختمان ۱۶ دقیقه (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۳- ساختمان ۱۶ دقیقه (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه سوم: عمارت نظر، اصفهان

از مهمترین مشخصه‌های سایت این پروژه بهره‌داشتن از منظر رودخانه و فضای سبز مجاور آن است. عاملی که در طراحی آن نقش به‌سزایی داشته است. این ساختمان شامل چهار طبقه زیرزمین، همکف و طبقه اول و دوم می‌باشد. واحد اول که شامل همکف و بخشی از طبقه زیرزمین است (بخش دیگر زیرزمین به پارکینگ و تأسیسات و انباری‌ها اختصاص یافته است) با زمین پیوند یافته و در کنار گودال باغچه ای در جنوب و حیاط خلوتی در شمال قرار گرفته‌است. در مقابل، بالاترین واحد (واحد سوم) پیوندی با آسمان یافته‌است و دارای بام سبز و دیدی به آسمان است. واحد میانی هم ویژگی‌های خاص خود را با حیاطی اختصاصی در میانه‌اش یافته‌است. در تناسب با نحوه قرارگیری طبقات در نسبت با زمین و آسمان، در ترازهای مختلف حیاط‌ها و فضاهای باز و نیمه بازی قرار گرفته است. در طول روز، حیاط پشتی که از منظر درختان کاج بلند همسایه بهره می‌برد و حیاط میانی که ارتباط زنده‌ای میان نشیمن خانواده، اتاق و آشپزخانه فراهم می‌کند و پیوندی قابل کنترل هم میان واحد میانی و واحد فوقانی (واحد ۲ و ۳) برقرار می‌کند، جایگزین خوبی برای فضاهای باز و نیمه باز رو به رودخانه است. از ایده‌های مهم و قابل ذکر دیگر این پروژه آن بوده که باهدف سیالیت و گستردگی دید به فضاهای داخلی به جای استفاده از دیوارهای جداکننده از فضاهای مرزی و پیوند دهنده استفاده شده است. این گونه فضاهای مرزی، علاوه بر کیفیت بخشی به ارتباط فضاهای داخلی و نیز درون و بیرون خانه، بر غنا و قابلیت‌های رفتاری قابل انتخاب از سوی ساکنان می‌افزاید.



شکل ۷- عمارت نظر (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۶- عمارت نظر (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۵- عمارت نظر (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

۱۱-۲- برندگان گروه مسکونی (آپارتمانی) ۱۳۹۸

رتبه اول: ساختمان مسکونی کناراب، تهران

این پروژه با دو چالش بیرونی و درونی مواجه بود. چالش بیرونی قرارگیری یک ساختمان ۱۰ طبقه در کنار همسایه ۵ طبقه بود. برای هماهنگ کردن این همنشینی با ایجاد حفره‌های بزرگ در نمای غربی و شمالی، تا حد ممکن، حجم سبک شد و همچنین با تمهیدی در مصالح، روند ارتفاع گرفتن ساختمان، پلکانی شد. این حفره‌ها، در نمای اصلی فضاهای سبز نسبتاً بزرگی شد که خانه‌ها را از خیابان نسبتاً شلوغ اصلی جدا می‌کند و چهره سبزی به نما می‌دهد. چالش درونی پروژه ایجاد فضاهای باز با ارتفاع ۶ متر بود. حیاط جلوی ساختمان به صورت فضای سبز و بدون حصار کشی در اختیار شهر قرار گرفته است همه ی اتاق‌ها به این حیاط دسترسی دارند.



شکل ۹- ساختمان کناراب (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۸- ساختمان کناراب (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه دوم: ساختمان مسکونی سرو، تهران

در تمام طول طراحی بنا سعی شده دو حجم جنوبی و شمالی کاملاً مستقل و معلق تعریف شوند به نحوی که در همه نقاط با طبقه همکف منفک هستند و هویت جداگانه و مستقل خود را دارا می‌باشد. همچنین سایه‌بان‌های فلزی بالای پنجره‌ها ترجمه‌ای بود از حلی کوبی مرسوم در این منطقه که هنوز هم خیلی کاربردی هستند. طاق‌های آجری هم حس صلابت حجم را تقویت می‌کنند و هم نشانی از طاق‌های آجری قدیم شمیران دارند. کلبه‌ی متریال‌های نما از آجرها گرفته تا سنگ‌کاری ترازهای پایین مدولار هستند.



شکل ۱۱- ساختمان کناراب (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

شکل ۱۰- ساختمان کناراب (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه سوم: ساختمان مسکونی ۱۰۶ مهرشهر، کرج

این بنا در بستری با پوشش گیاهی و فضای سبز انبوه که گونه ساختمان مسکونی آپارتمانی در آن از پتانسیل ویژه‌ای برخوردار است، واقع شده است. قابلیت نورگیری از تمام جهات و همچنین دید و منظر مناسب به فضای اطراف، کمک می‌کند فضای داخلی آپارتمانی انعطاف پذیر بوده و برای سکونت دلنشین تر باشد. حضور درختان کاج بلند در اطراف ساختمان، برای ما بهانه‌ای بود تا توده را از نقاطی دیگر برش داده و بتوانیم نور و دید مناسبی را از نماهای جانبی به فضاهای داخلی بدهیم. همچنین، با توجه به خالی بودن زمین غربی و دید از بلوار اصلی به این جبهه از ساختمان، برش‌های عرضی از ایجاد جداره عظیم و صلب در این جبهه جلوگیری نمود.



شکل ۱۳- ساختمان ۱۰۶ مهرشهر (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

شکل ۱۲- ساختمان ۱۰۶ مهرشهر (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

۱۱-۳- برندگان گروه مسکونی (آپارتمانی) ۱۳۹۷

رتبه اول: خانه مربع، اصفهان

در طراحی حجم اصلی این پروژه هر مکعب یک واحد مسکونی است. در این طرح سعی شد تا از الگوهای ثابت، نظام هندسی، تناسبات ساختار تاریخی بر اساس مدول مربع و اصول طراحی این ساختار از جز تا کل بهره گرفت و تنها با استفاده از تغییر مقیاس، جلوآمدگی، کم کردن از حجم و سایه روشن‌ها با کمترین میزان ساختار شکنی و ناهماهنگی به تنوع در طرح برسیم. در انتخاب مصالح نیز بر اساس ضوابط شهری و شرایط اقلیمی آجر برای احجام اصلی انتخاب شد و برای پوشش قسمت‌های خالی بین احجام و اتصال آن‌ها از مشبک‌های چوبی استفاده شد. این شبکه چوبی که در دو جهت عمودی و افقی در یکدیگر چفت می‌شوند با چیدمان منظم پیوستگی بین احجام را تشدید مینماید و با بازی هندسی نور و سایه بر روی سطوح داخلی جلوه‌ای بهتر به بنا می‌بخشد.



شکل ۱۵- خانه مربع (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



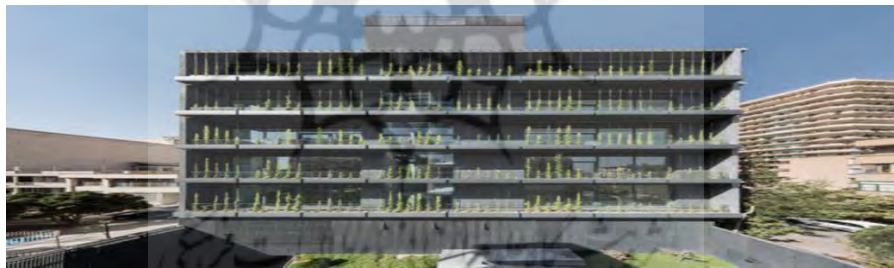
شکل ۱۴- خانه مربع (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه دوم: ساختمان مسکونی سی، تهران



شکل ۱۶- ساختمان سی (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه سوم: ساختمان پنج به علاوه یک



شکل ۱۷- ساختمان پنج به علاوه یک (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

۴-۱۱- برندگان گروه مسکونی (آپارتمانی) ۱۳۹۳

رتبه اول: ساختمان مسکونی چیدری، تهران

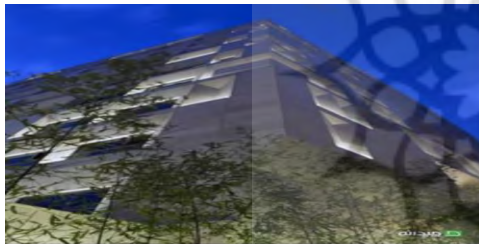
حجم مثلثی پروژه تأثیر زیادی بر کالبد منطقه داشته است. فرمی نامتعارف که با ساختمان‌های اطراف خود، شباهتی ندارد. شهرداری شهر تهران مقررات بخصوصی در رابطه با محل تقاطع و تناسبات این پروژه با توجه به سایت پلان مثلثی آن وضع کرده، که بر اساس این قوانین شرایط جبران سطح هدر رفته زیربنا را به وجود می آورد. همچنین این قوانین محور شکل‌گیری نقاط و روند طراحی معمار بوده است. در ابتدا لبه‌های حجم مثلثی شکل پروژه بوده که به صورتی تا نخورده (باز) به هم متصل شده تا تمامی نما به صورت یک چهره کامل طراحی شود. پس از طراحی فضاها و دهانه‌های گسترده، پوسته نما طراحی شده تا بر اساس الگوی خاصی شکل گیرد. خطوط و سطوح الحاق شده بر روی نما بر اساس حرکت افقی و دورانی حجم پروژه بوده است.



شکل ۱۸- ساختمان چیذری (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه دوم به طور مشترک: ساختمان مسکونی سیپان، تهران

هدف طراحی، ایجاد حجمی یکپارچه و منسجم بود که در ضمن داشتن بیان هنری قوی، با فضای داخلی پروژه نیز به صورت یکپارچه دیده شود. از این رو، فضاهای داخلی ضمن تفکیک و جانمایی مناسب در پلان، با طراحی لفاف پروژه نیز موقعیت‌سنجی شده‌اند، به طوری که بخش‌های عمومی‌تر در فضاهای داخلی خانه‌ها که نیاز به دید و نور بیشتر دارند، در بخش‌های مرکزی وجوه نمای ساختمان جانمایی و بخش‌های خصوصی‌تر که نیاز به دید کمتری دارند، در لبه‌های نما و کناره‌های ساختمان تعبیه شدند. ایجاد سرزندگی فضایی، تنوع‌بخشی و در نتیجه، افزایش کیفیت و بازدهی فضاهای مشاع، از دیگر اهداف مهم طراحی بود. در این راستا، دو استخر برای مجموعه در نظر گرفته شد: استخر روباز در بام و استخر سرپوشیده در زیرزمین. موقعیت جغرافیایی و ارتفاع موقعیت زمین، چشم‌انداز زیبایی را در بام به کل شهر در جبهه جنوبی و نیز به کوه‌های رشته‌کوه البرز در جبهه شمالی و نیز باغات اطراف مهیا می‌کند بطوریکه فضای سبز در بام ادامه یافته و بام به فضایی دلپذیر برای فعالیت‌های ورزشی و تفریحی ساکنین تبدیل شده است. در استفاده از مصالح سعی شده تا از تنوع مصالح کاسته شود و ساختمان به صورت حجمی تندیس‌گونه دیده شده که از سنگ تراشیده شده است.



شکل ۲۰- ساختمان سیپان (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۱۹- ساختمان سیپان (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه دوم به طور مشترک: ایل خانه، تهران

ایل خانه تلاشی است برای بازگردانی ارزش‌های سنتی ایرانی. دسترسی اصلی اکثر ساختمان‌های مسکونی این بنا از سمت شمال است لذا یک کوچه ۱ متری در ضلع غرب امتداد یافته و دسترسی را تا حدودی مشکل کرده است. در شرق پروژه، زمینی واقع است که عمق آن به اندازه مجموع عمق زمین ایل‌خانه و همسایه شمالی آن است و در نتیجه، پیش‌آمدگی بنای واقع در همسایه شرقی، عقب‌تر از مرز حوزه قابل ساخت پروژه قرار می‌گیرد. قسمت‌های تو رفته در نمای جنوب فضاهای نیمه بازی خلق کرده که باعث شده اکثر فضاهای داخلی رو به فضای سبز قرار بگیرند. نمای شمالی تنها بخش ساختمان محسوب می‌شود که جلوه بصری خانه را نمایش داده و تنها بخشی است که نور را به صورت غیرمستقیم به بنا منتقل می‌کند. مقطع ساختمان به صورت مجموعه‌ای از سطوح ناپیوسته معلق طراحی شده که امکان سکونت در قسمت‌های عمودی را به وجود آورده است. همچنین جداره ضلع غربی به صورت مجموعه‌ای از المان‌ها و تاقچه‌ها تعبیه شده تا کانسپتی متناسب با خانه‌های سنتی باشد. پلکان مجموعه به واسطه نورگیرها در شمال و غرب واقع شده تا فضایی مطلوب و باکیفیت ایجاد کند.



شکل ۲۲- ایل خانه (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۲۱- ایل خانه (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

رتبه سوم: خانه چهل گره، تهران

این ساختمان دارای ۵ طبقه و ۱۰ واحد مسکونی کوچک است. در این پروژه، حجم و نمای خارجی با توجه به مقیاس شهری تمام اجزای عملکردی نما از جمله درب و پنجره، نرده و فضای سبز از طریق یک طرح و راه حل واحد و به صورت غیر کومپوزیتیو (غیر ترکیبی) طراحی شده و کلیتی واحد را بوجود می آورند. بافته آجری مانند یک پوسته منعطف و هوشمند به تناسب فضایی که پشت نما وجود دارد در بعضی قسمت ها گشوده شده و نور و دید منظر فضاها را تأمین می کند و در بعضی دیگر به صورت بافت متخلخل توری شکل نور آفتاب را کنترل کرده و حریم خصوصی در پس دیوار مجوف ایجاد می کند.



شکل ۲۴- خانه چهل گره (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)



شکل ۲۳- خانه چهل گره (مأخذ: پایگاه معماری معاصر ایران)

۱۲- نتایج

در هر یک از مجتمع های مسکونی آپارتمانی مورد مطالعه ایده های خاصی در طراحی فضای سبز بکار گرفته شده است. امروزه خانه های آپارتمانی حیاط های قدیمی بزرگ را ندارند اما همچنان فضاهایی وجود دارد تا بتوان در آن ها طبیعت را برای خود ایجاد نمود بطوریکه اجرای فضای سبز در بالکن و تراس بر اساس سلیقه و مترائز بالکن میتواند متفاوت باشد بالکن ها می توانند محلی برای ایجاد دیوار سبز، گلدان ها و یا فلاور باکس هایی باشد که به دیوار متصل می شوند و یا به صورت آویزی قرار می گیرند. از دیگر ایده های طراحی شده در برخی از این آپارتمان ها بام سبز یا روف گاردن است. بام های سبز از گذشته تا کنون به دلیل افزایش نیاز به فضاهای سبز در شهرهای ما و با توجه به مزایای محیط زیستی و اقتصادی زیاد آن، رشد زیادی داشته است. بام سبز بامی است که تمامی یا قسمتی از آن با پوشش گیاهی، درختان و کف سازی پوشانیده میشود، بام سبز راه ایدآل و جایگزینی مناسب برای لذت بردن از باغبانی و پرورش گل و گیاه در فضای بیرون در تمام فصل های سال است. زمانی که هیچ فضایی در محیط های شهری وجود ندارد. برای بهرمندی از فضای سبز در محیط جایگزینی مناسبی است. طرح دیگر که از قدیمی ترین ایده ها جهت نگهداری گیاهان آپارتمانی است، گلدان می باشد که با استفاده از گلدان های کوچک و بزرگ در گوشه ای از خانه و یا گلدان های آویزی برای پشت پنجره ها می توانید فضای زیبایی را ایجاد نمود. از دیگر طرح های بکار گرفته شده در این آپارتمان های مسکونی دیوار سبز است. دیوار سبز یا نمای سبز همان فضای سبزی است که به صورت عمودی و مستقل و بر روی یک دیوار شکل می گیرد. دیوارهای سبز زنده مجموعه ای از گیاهان هستند که باید دارای شرایط ایده آل و مقاوم در برابر تابش مستقیم خورشید، بارندگی، سرما و گرما باشند و در عین حال زیبایی خاصی به دیوار سبز ببخشند. این دیوارها می توانند کیفیت هوا را بهبود بخشیده و مزایای سلامتی را تأمین کنند.

۱۳- نتیجه‌گیری

یکی از بهترین راهکارها برای افزایش کیفیت زندگی و همچنین داشتن فضایی برای گذراندن ساعات فراغت و دور شدن از دغدغه‌ها ایجاد فضای سبز آپارتمان است. فضای سبز آپارتمان باعث دور شدن استرس و فشار کار روزانه از ما خواهد شد و محیطی آرام را برای ما فراهم می‌نماید. در این پژوهش تعدادی از مجتمع‌های مسکونی آپارتمانی برگزیده مسابقه معمار مورد بررسی قرار گرفت و نتایج حاصله نشان می‌دهد که ایجاد فضایی با حس مکان معماری ایرانی در عین حال مدرن با در نظر گرفتن نیازهای زیستی انسان، ایده کلی طراحی این بناها بوده است. در این راستا به عناصر آب، گیاه و نور چه در نما و دیوارهای داخلی، و چه در پشت بام و رمپ و پارکینگ توجه ویژه‌ای شده است. در این بناها سعی شده طراحی به گونه‌ای صورت گیرد که بنا همانند فضای پویا باشد که ساکنینش بتوانند در آن حرکت کرده و در موقعیت‌های مختلفی قرار گیرند مانند موقعیت‌هایی برگرفته از یک حیاط. همچنین در طراحی این بناها حیاطها و فضاهای سبز در دل بنا ایجاد شده که نشان‌دهنده اهمیت جایگاه ویژه فضای سبز در معماری ایران است. در اغلب این بناها فضای سبز طوری طراحی شده است که می‌تواند امکان لمس روشنایی و هوای آزاد را بدون آلودگی صوتی را فراهم نماید.

منابع

- ۱- ارزاقی، امیررضا؛ امین پور، احمد و طغیانی، شیرین، ۱۳۹۸، سنجش و ارزیابی اثرات فضاهای سبزر در مجتمع‌های مسکونی بر میزان پایداری سبک زندگی ساکنان (مورد: مناطق ۰ و ۶ شهر شیراز)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۱۰، شماره پیاپی ۳۷.
- ۲- تقی زاده، کنایون، ۱۳۹۱، نحوه انتخاب گیاهان در برنامه ریزی و معماری فضاهای سبز شهری در ایران (ارائه روشی با استفاده از منطق و نظریه مجموعه‌ها در ریاضیات)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۸۱.
- ۳- حضرتی فرد، افسانه و خزایی، الهام و منتظران، لادن، ۱۳۹۱، بررسی نقش فضاهای سبز شهری در ارتقاء سلامت روانی افراد جامعه، کنفرانس بین‌المللی معماری و محیط زیست تبریز.
- ۴- شهین باهر، ایرج و وظیفه شناس، رسول و مددی، اکبر، ۱۳۹۱، بررسی و مکان‌یابی فضای سبز پارک در راستای توسعه پایدار زیست محیطی شهر مراغه، کنفرانس بین‌المللی معماری و محیط زیست تبریز.
- ۵- طاهری، جعفر، ۱۳۹۳، معماری، سبک زندگی و اندیشه سبز، اولین کنفرانس ملی خانه سبز، مشهد.
- ۶- فدایی تمیجانی، هانیه، ۱۳۹۹، بازشناسی مفهوم هویت در فضاهای سبز سنتی و مدرن ایرانی: باغ‌ها و پارک‌ها، پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال ۱۴، شماره ۱ و ۲.
- ۷- محمدنژاد، صارم، ۱۳۸۶، بررسی تطبیقی دو الگوی مجتمع‌های مسکونی متعارف و بلندمرتبه، در مجتمع نور و اسکان تهران، مجله هنرهای زیبا، شماره ۳۲.
- ۸- یاران، علی، بهرو، حسین، ۱۳۹۵، بررسی تأثیر فضای سبز بر میزان رضایتمندی ساکنان مجتمع‌های بلندمرتبه مسکونی، نمونه موردی: چند مجتمع مسکونی در شهر تهران، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۱۷.
- 9- Hamid, N. & Babamiry, M. (2012). The Relationship between Mental Health of Green Space. *Brought the Knowledge Magazine*. (4).